

Рецензия

от проф. дпн Румен Иванов Стаматов –

Варненски свободен университет „Черноризец Храбър”

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научната степен
„доктор”

в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки;
професионално направление 3.2. Психология
докторска програма: „Обща психология“

автор Айтаф Сгайер

тема: „Влиянието на учебната програма в Колежа по образование върху развитието на критичното мислене сред арабските студенти в Израел“ с научен ръководител проф. дпсн. И. Александров

1.Общо описание на представените материали

По избор на научното жури съм определен за негов член по процедурата за защита на дисертационен труд на тема „Влиянието на учебната програма в Колежа по образование върху развитието на критичното мислене сред арабските студенти в Израел“ за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма: Обща психология. Автор на дисертационния труд е Айтаф Сгайер – докторант към катедра „Психология“ във ВСУ „Черноризец Храбър“. Представеният от Айтаф Сгайер комплект материали е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на ВСУ „Черноризец Храбър“. Включва дисертационен труд, автореферат и приложени публикации.

2. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи.

Предложеното дисертационно изследване е посветено на критичното мислене и възможностите за неговото развитие в контекста на училището,

чрез създаване на специална учебна програма. Представеният преглед на изследванията върху текущото състояние на равнищата на мислене в съществуващото обучение показва ограничените възможности за развитие на критичното мислене в контекста на училището, което е със сериозни последици върху академичните постижения и благополучие на учениците. В този смисъл всеки опит за развитие на критично мислене чрез конструиране на учебни програми е с изключителна актуалност в научно – изследователски и в практически аспект. Изследването разширява разбирането за значението на критичното мислене в живота на учениците, за оптималното функциониране и решаване на проблеми, което отива отвъд полето на академичните постижения и очертава възможности за конструиране на учебни програми за неговото развитие.

3. Познание на проблема

Представеното изследване е структурирано в две части – теоретична и емпирична. Теоретичната част обхваща задълбочени анализи на конструктите критично мислене и учебни програми за развитие на това мислене. Анализите върху учебните програми са съсредоточени върху различните подходи, които задават рамките при тяхното конструиране. Очертани са връзките между академичните, социалните и персоналните потребности като променливи, които влияят върху изграждането на програмите. Също така обстойно е представена и потребността от въвеждане на критичното мислене, като са посочени ограниченията на текущите учебни програми в осигуряване на неговото развитие. Така се очертава и приноса на изследването.

Критичното мислене е втория конструкт, който съставя съдържанието на изследването и също е разгледан обстойно. Анализирани са основни подходи и концепции за критичното мислене. Проследени са отношенията между когнитивни способности, критично мислене, и рефлексивно мислене (мета-когниции). Представен е модел на критичното мислене чрез групи и подгрупи от способности. Конструираният модел е приет и като рамка за изграждане на програма за развитие на критичното мислене в училищен контекст. Също така са анализирани и условията за разгръщане на

критичното мислене както и ефектите от неговото усилване върху академичните и персоналните постижения на учениците.

Предложените анализи са задълбочени и са насочени към обосноваване на връзките между тези конструкти, което придава кохерентност на теоретичното изследване и очертава рамката на самото емпирично проучване.

Емпиричната част обхваща преглед на принципите и подходите за развитие на критичното мислене, инструментите за оценяване на критичното мислене, анализите на емпиричните резултати както и на различни стратегии за обучение и запознаване на учителите със значението на критичното мислене, както и на модела на критичното мислене, чрез който са конструирани отделните теми представящи съдържанието на програмата: експлицитно преподаване, писане и четене, концептуални карти, задаване на въпроси използване на специфичен език, поставяне на ясни цели, конструктивно учене, подкрепяща училищна атмосфера. Също така обхваща и подходите и методологията на оценяване на ефектите от обучението.

Емпиричната част също се отличава с коректни статистически анализи, проведени с инструменти, с необходимите психометрични характеристики, и резултати, които съответстват на хипотезите на изследването.

4. Методика на изследването

Методиката отразява основния замисъл на изследването и на концептуалното му осмисляне.

Емпиричното изследване включва следните инструменти:

-въпросници за оценка на *критичното мислене*:

- Critical Thinking Questionnaire (CTQ) на (Facione, 2000) съставен от 18 айтема и оценящ когнитивния и афективния план на критичното мислене;

- The Course Evaluation Questionnaire, (COEQ) на (Abrami, 2008: Ennis, 2011: Facion, 2013), оценящ начина на мислене на самите обучители;

Използваните въпросници са с добри психометрични характеристики.

Освен количествени изследването включва и качествени анализи , които обхващат времето преди и след обучението.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 274 страници в основния текст, който включва 33 фигури и 13 таблици. Структурата включва увод като въведение в изследователската тема, четири глави, заключение и литература. Библиографията е със 260 заглавия, от които 24 на иврит и 236 заглавия на английски език. Самото изследване е структурирано в две части – теоретична, която представя основните концепти, около които се изгражда изследването и емпирична, която е представена от цели, задачи, хипотези, инструменти на изследването с подробно описание на психометричните характеристики и различните анализи, в контекста на формулираните хипотези. Анализите и изводите са представителни за усилията на докторантката и подкрепят верификацията на получените резултати.

6. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите на Айтаф Сгайер са съдържателно обобщени и отговарят на проведеното изследване. Като цяло бих искал да отбележа следните положителни моменти:

-представен е модел и програма за развитие на критичното мислене при учениците;

-представен е задълбочен анализ на критичното мислене като рамка за конструиране на обучителни програми и въвеждане на критичното мислене в съществуващите учебни програми по различните дисциплини, както и значението на различните стратегии за ефективното обучение в критично мислене;

-проследени са ефектите от приложението на учебната програма върху развитието на афективното и когнитивното измерение на критичното мислене;

-представени са влиянията на позитивната образователна среда върху ефективността на програмата за развитие на критичното мислене;

-представени са емпирични доказателства за взаимозависимостта между резилианс, мотивация за постижения и асертивността в изследвания период;

-проследени са връзките между конструкти като цели, начини на преподаване, стратегии за преподаване, нагласи и разбирания на учителите и развитието на критичното мислене при учениците;

- проследени са ефектите от развитието на критичното мислене върху мотивацията за учене, резултатите от ученето и когнитивното развитие.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите по темата на дисертационния труд са под формата на статии и отговарят на изискванията. Статиите са 3 и са публикувани в научни списания.

9. Лично участие на докторанта

Айтаф Сгайер е бил докторант към катедра „Психология”. Реализирал е самостоятелно цялото дисертационно изследване. Текстът, получените резултати и приноси са негово лично дело.

10. Автореферат

Авторефератът съдържа основните постановки в дисертационния труд, резултатите и техния анализ. Считаю, че е адекватен на дисертационния труд и обективно отразява теоретичните анализи и основните резултати, представени в съдържанието на изследването.

11. Лични впечатления

Бих искал да отбележа, че Айтаф Сгайер притежава задълбочени познания в изследвана област, съчетани с отговорност и с оригинален подход към емпиричното разглеждане на темата, което обогатява разбиранията върху отношенията между критичното мислене – възможностите на учебните програми за развитие на критичното мислене и влиянията на критичното мислене върху функционирането в академичната и социалната област.

12. Препоръки за бъдещо използване

Бих препоръчал изследването да се разшири като се проследят връзките между критичното мислене и психичното благополучие.

Заклучение

Дисертационният труд показва, че докторантът Айтаф Сгайер, притежава задълбочени познания по темата. Смятам, че кандидатът отговаря на условията и реда за присъждане на образователната и научната степен „доктор“ по Закона за развитие на академичния състав в Република България, ППЗРАС, Правилника за развитие на академичния състав на ВСУ. След изтъкнатите аргументи, както и на цялостната положителна оценка за извършеното дисертационно изследване, предлагам на научното жури да гласува положително и да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Айтаф Сгайер, за което давам и своя утвърдителен вот.

15 07 2024 г.

Рецензент:

/проф. Румен Стаматов/